

BÖLGE LİDERİ AZERBAJCAN`IN ENDÜSTRİSİ YENİ GELİŞİM AŞAMASINDA

Gızbes Hasanlı Hüseyin kızı
Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi
“Sanayinin Düzenlenmesi ve Yönetimi” Ana Bilim Dalı
E-mail: gizbeshasanli@hotmail.com

ÖZET

Son yıllarda Azerbaycan'da gerçekleştirilen ekonomik politika sonucu ülke ekonomisinin tüm alanlarında olduğu gibi sanayide de gelişim süreçleri hızlanmaktadır. Çağdaş Azerbaycan'ın jeopolitik konumu dünyanın birçok devletleri için büyük stratejik önem taşımaktadır. Şöyle ki, küreselleşme ve bölgesel entegrasyonun arttığı bir dönemde Kafkasya, özellikle Azerbaycan Asya ile Avrupa arasında bir köprü rolünü oynamaktadır. Azerbaycan'da dünyanın güçlü devletlerinin çıkarları çatışmakta ve bu ülke özel bir ekonomik kavşak olarak bölge ülkeleri için büyük önem taşımaktadır.

Azerbaycan'ın bağımsızlığının güçlendirilmesi, ülke ekonomisinin her yönden gelişmesi sonuçta Azerbaycan'ın dünya ekonomik sistemine entegrasyonundan önce Avrasya bölgesinde ekonomik işbirliğinin genişletilmesi ve ülke sanayisinin gerekli seviyeye ulaşmasına bağlıdır. Azerbaycan'ın bulunduğu coğrafi bölge açısından dünya ülkelerine entegre etmesi, emtia değişimi, yolun kısa olması, Batı ve Doğu arasında geçiş rolünü oynaması, ayrıca Azerbaycan'dan tüm araçların çıkış imkanlarının uygun olması, eski ipek yolunun restorasyonu TRASEKA programının faaliyet bunun piyasa örneğidir.

Makalede modern şartlarda Azerbaycan Cumhuriyetinde sanayisinin gelişimi ve mevcut sorunlar araştırılmıştır. Gelişmeyi teşvik edebilecek hususlar, sanayi işletmelerinde üretimin desteklenmesi, bilgi, pazarlama, yönetim, standardizasyon gibi önemli meseleler araştırılmış, yeniliklerin sanayi tesislerinde özel rolünün dikkate alınması belirtilmiştir. Yakın vadede sanayide dayanıklı gelişmenin sağlanması için öneriler ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler:

Azerbaycan ekonomisi, küreselleşme, bölgesel kalkınma, sanayi gelişimi.

THE DISTRICT LEADER ON THE NEW PROGRESS WAY OF AZERBAIJAN

ABSTRACT

The result of economic policy conducted in Azerbaijan in recent years in the industry as well as in all areas of the economy is accelerating the development process. The world's contemporary geopolitical position of Azerbaijan is of great strategic importance for many states. That is, a period of increased globalization and regional integration in the Caucasus, especially Azerbaijan plays the role of a bridge between Europe Asia. Azerbaijan is a strong state of the world's conflict of interests, and this country is of great importance for countries in the region as a special economic crossroads.

The strengthening of Azerbaijan's independence, the country's economy before the integration of Azerbaijan into the world economic system ultimately the development of all aspects of the expansion of economic cooperation in Eurasia and the country's industry depends on reaching the required level. To integrate the countries of the world in terms of geographic region where Azerbaijan is located, commodity exchange, the short road, playing the transition role between West and East, as well as being suitable for output facilities of all vehicles in Azerbaijan, the activities of the restoration TRASEKA program of the old Silk Road is its market examples.

The development of industry in the Republic of Azerbaijan in modern conditions and current issues are explored in the article. Matters that can promote development, industry support the production of business, information, marketing, management, researched key issues such as standardization, taking into account the special role of innovation in the industry are specified. In the near term in order to ensure durable development in the industry it has some suggestions and advice.

Keywords:

Azerbaijan's economy, globalization, regional development, industrial development.

1) Giriş

Modern ve bağımsız Azerbaycan ekonomisi kendi dinamik ve sürekli gelişim dönemini yaşamaktadır. Son 24 yıl içinde ülkede mevcut olan sıkıntıların ortadan kaldırılması gelişme döneminin devlet ve piyasanın modern düzenleme mekanizmalarının avantajlarından daha verimli kullanılması hesabına gerçekleşmiştir. Bunları dikkate alarak devlet çoğu sayıda amaçlı programlar, tahminler, konsepsiyonlar ve projeler öne sürmüş ve sonuçta başarılı ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Burada öncelikle “Azerbaycan 2020: geleceğe bakış” konsepsiyonu ülkemizin gelişmiş bir devlete dönüşmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu konsepsiyonun başlıca amacı Azerbaycan’ı uluslararası ölçekte yenilik ve modernleşme yönünde kalite açıdan yeni bir seviyeye kaldırmaktır.

Azerbaycan’da sanayinin tüm alanlarının kapsamlı gelişimini sağlamak amacı ile 2014 yılı “Sanayi yılı” ilan edilmiş ve “Azerbaycan Cumhuriyeti’nde sanayinin gelişimine dair 2015-2020 yılları için Devlet Programı” gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

2) Azerbaycan Endüstrisinin Gelişimi

Bağımsızlıktan sonraki, özellikle son 20 yılda Azerbaycan’da gerçekleştirilen ekonomik politika sonucunda ülke ekonomisinin tüm alanlarında olduğu gibi sanayide de gelişim süreçleri hızlanmaktadır.

70 yıl aradan sonra yeniden bağımsızlığını kazanmasının ardından (1992, Ekim) Azerbaycan Cumhuriyeti’nin tüm eski Sovyetler Birliği cumhuriyetleri ile kurulmuş ekonomik ilişkiler kesilmiş oldu, tüm bu olaylar kapsamında ülke istemediği ve beklemediği bir olaya, komşu Ermenistan’ın saldırısına maruz kaldı ki, bunun sonucunda ülke topraklarının % 20’den fazlası işgal edildi, ülkede bir milyondan fazla insan mülteci durumuna düştü, ülke ekonomisi tamamen yıkılmış oldu.

Yalnız 2000’li yılların başlarından itibaren Azerbaycan, dünyanın ekonomik gelişme süreçlerinde yaşanan değişikliklerden dolayı ve ülke genelinde gerçekleştirilen köklü ekonomik reformlar ve stabilizeleme programlarının sonuçları olarak ekonomik gelişme yeni bir aşamaya girdi.

1995-99 yıllarında ülkede gerçekleştirilen gelişim stratejisinin başlıca amacını ekonomide kendi kendini temin eden artış rejiminin sağlanması, temel yönlerini ise:

- verimli petrol stratejisinin oluşturulması ve gerçekleştirilmesi;
- makroekonomik ve finansal istikrarın oluşturulması ve korunması;
- ekonominin ve dış ticaret ilişkilerinin serbestleştirilmesi;
- verimli bir sosyal politikanın oluşturulması ve gerçekleştirilmesi;
- ekonomide yapısal ve kurumsal değişikliklerin yapılması;
- uluslararası mali ve ekonomik kuruluşlarla ilişkilerin genişletilmesi ve ülke ekonomisinin dünya ekonomisine etkin entegrasyonunun sağlanması ve diğerleri oluşturuyordu.

Ekonomik stratejinin temel yönleri üzerine ülkede yapılan seri ve verimli faaliyetin sonucu olarak, 1996 yılının ikinci yarısından itibaren Azerbaycan'da istikrarlı ve dayanıklı ekonomik büyüme modu şekillendi ve buna uygun olarak ülke ekonomisinin gelişmesi ÜDM'nin, üretim ve üretim dışı nitelikteki sermaye yatırımlarının, nüfusun, işletmelerin ve devlet bütçesinin gelir ve giderlerinin artışı üzere artan özelliklerle nitelendirilmeye başladı. Ülkede dış ticaret ilişkilerinin yoğun genişlemesi ve ekonomide temel yapısal değişikliklerinin gerçekleştirilmesi sağlandı.

2000'li yılların başlarından itibaren ülkede oluşan yeni sosyo-ekonomik koşullar, gerçekleştirilen ekonomik politikaların temel meselelerinin çözümü için verimlilik göstergelerinin yükseltilmesinin olasılığı ve gerekliliğini belirlemiştir. Bu gereklilik öncelikle ülkede oluşmuş ekonomik durumun kritik derecede petrol ve petrol ürünleri ihracına bağımlılığı, ekonomide kümülatif talep seviyesinin düşük düzeyde olması ile sınırlandırılması, ekonomik büyümenin başlıca olarak petrol sektörünün faaliyetleri ve dünya piyasasında petrol ve petrol ürünlerinin oluşan fiyatların seviyesine bağlılığı ve diğer faktörlerin varlığı ile ilgiliydi.

İşte bu dönemden başlayarak Azerbaycan'da sosyo-ekonomik gelişmenin başlıca öncelikleri gibi ülkede istihdam seviyesinin artırılması, yeni iş yerlerinin açılması, yoksulluk sorunlarının çözümü ve bu amaçlarla çeşitli sanayi alanlarının, petrol dışı sektörünün gelişmesi, bu alanlara yapılan yatırımların artırılması ve bölgesel ekonomik gelişim sorunları ortaya çıkmaya başladı.

1995-2000 yılları arasında Azerbaycan'da çeşitli uluslararası finans kuruluşlarının önerileri bazında gerçekleştirilmiş reform programı ve sonuçları, ülkenin sosyo-ekonomik koşullarında mevcut olan bazı eksikleri ortaya çıkardı. Bu öncelikle makroekonomik parametrelerin düzenlenmesi, ülke genelinde yerli üreticiler için rekabet koşullarının iyileştirilmesi ve genel olarak petrol dışı sektörün gelişmesi meseleleri ile ilgili idi: bu bağlamda ekonomik büyümenin her bir faktöründe maksimum verimlilik elde etmek için para-kredi, döviz, bütçe-vergi, gümrük, ayrıca kurumsal ve yapısal değişiklikler sisteminde etkili önlemlerin alınması ve gerçekleştirilmesi istenmekteydi.

2000-2010 yıllarında ekonomik siyasetin çeşitli güncel sorunlarının çözümü için yeni ve daha etkili yolların bulunması ve ekonomik gelişmede kalite göstergelerinin iyileştirilmesi olağanüstü önem arz etmeye başladı. Bu sorunlar öncelikle ekonomik düzenlemede gerçekleştirilen iki önemli yön, iki başlıca stratejik hat - ekonomide genel liberalleşme süreçleri pazar mekanikleri bazında düzenlenmesi ile ülkenin uzun vadeli sosyo-ekonomik gelişme stratejisi temelinde düzenlenmesi arasında en uygun oranın belirlenmesi durmaktaydı. Bu zaman yeni ekonomik stratejinin başlıca yönü olarak ÜDM'nin artış temposunun, ekonominin ihtiyaçları ve kaynak imkanlarının, nüfusun gereksinimlerine uygunluğunun sağlanması ortaya çıktı. Bu yönün kavramsal temeline ise sadece ülkede ÜDM'nin yüksek artış temposunun sağlanması değil, ayrıca ÜDM'nin parçalanması sistemin optimizasyonun da dahil edilmesi gerekti. Bu yönde önemli konular olarak ise ülkede bütçe vergi sistemi

faaliyetinin verimliliğinin ve şeffaflığın yükseltilmesi durmaktadır.

Çağdaş Azerbaycan ekonomisi 2005 yıllardan başlayarak kendisinin devamlı ve dinamik gelişme dönemini yaşamaya başlamıştır. Bağımsızlıktan sonraki yıllarda ülkede var olan sıkıntıların giderilmesi kalkınma döneminin devlet ve piyasa modern düzenleme mekanizmalarının avantajlarından daha verimli kullanılması sayesinde gerçekleşmiştir. Bunları dikkate alarak devlet çoğu sayıda amaçlı programlar, projeler, konsepsiyonlar ve programlar hazırlamış ve son yıllarda neticede başarılı ve olumlu eğilimler elde edilmiştir. Özellikle “Azerbaycan 2020: geleceğe bakış” konsepsiyonun hazırlanması ülkenin gelişmiş bir cumhuriyete dönüşmesinde önemli rol oynayacaktır. Bu konsepsiyonun temel mahiyeti Azerbaycan’ı küresel ölçekte yenilik ve modernleşme doğrultusunda nitelikçe yeni aşamaya kaldırmaktır. Öte yandan, “Azerbaycan 2020: geleceğe bakış” gelişim konsepsiyonu sanayi ve genel olarak ülke ekonomisini yüksek rekabetli ekonomiye dönüştürmek, verimli sanayi politikasını gerçekleştirmek, petrol dışı sektörün her taraflı gelişimini sağlamak ve bölgelerin dengeli sosyo-ekonomik gelişimine ulaşmak gibi önemli meseleleri kapsamaktadır. Son dönemlerde Azerbaycan’da sanayinin tüm alanlarında hareketli gelişimi sağlamak amacıyla geçen 2014 yılı “Sanayi yılı” ilan edildi ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı’nın 212 sayılı kararı üzerine “Azerbaycan Cumhuriyeti’nde sanayinin gelişimine dair 2015-2020 yılları için Devlet Programı” hazırlanarak onaylandı.

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra sahip olduğu ulusal ekonomik kalkınma modelinde güçlü sanayi üretiminin şekillenmesi önemli yer tutmaktadır. Şöyle ki, Azerbaycan eski Sovyet mekanında da güçlü cumhuriyet tabelası sanayi potansiyeline sahip olmuştur. O dönemde hemen hemen sanayinin bütün alanları iyice gelişmiş ve bu zaman özellikle petrol ve makine yapımı endüstrisi kendi potansiyel gelişimine göre değerli imkanlara sahip olmakla en yüksek zirveye ulaşmıştır. Bağımsızlık elde edildikten sonra da sanayi ekonominin öncü, lider alanı olarak kalmış ve gelişmiştir.

Sanayi daha çok sermaye kapasiteli olmak üzere, ekonominin birbiriyle sıkı bağı olan karmaşık ve çok yönlü bir alanıdır. Aynı zamanda sanayi üretiminde hammaddenin büyük bir kısmı ülkenin iç potansiyeli sayesinde, bir kısmı ise dışarıdan ihraç edilen kaynaklar ile temin edilir. Tarihi açıdan da Azerbaycan bölgede büyük sanayi potansiyeline sahip bir ülke olarak bilinmekteydi. Geçmişe baktığımızda dünyada ilk kez Bakü’de 1848 yılında petrolün sanayi usulü ile üretiminin gerçekleştiğini, bu dönemde yabancı sermayenin Azerbaycan’ın petrol sanayisine yöneltilmesinin petrol üretimini artırdığını, onun ihracını temin ettiğini ve yavaş yavaş bu sanayi dalının alt yapısını ortaya çıkardığını görüyoruz.

20. yüzyılın 70-80’li yıllarında Azerbaycan’da yaşanan sanayileşme politikası sonucunda bu dönemde sanayinin gelişmesine büyük hacimli yatırımlar yapılmış, aynı zamanda Azerbaycan’da çoğu sayıda çeşitli alanları olan sanayi kurumları oluşturularak onlar için güçlü kadro potansiyeli hazırlanması işlemleri başlanmıştır.

Çok büyük gerginliklerin ardından 1994 yılında o zamanlar dünyanın en dev şirketlerinin

katılımıyla “yüzyılın anlaşması” nin yapılması, yeni petrol stratejisinin uygulanması ve büyük ölçekli yabancı yatırımların bu sektörün gelişmesine yöneltilmesine olanak sağladı. İşte bunun sonucu olarak ülkede sanayi sektöründe çalışanların sayısı sürekli çoğalmakta devam etmiş, sanayi alanlarında daha çok işyeri açılmış ve sanayinin güçlü ekonomik, teknik ve modern piyasa altyapısı sistemi oluşmaya başlamıştır.

Yeni koşullar altında Azerbaycan'ın modern sanayisinin oluşumu:

Piyasa ilişkilerine dayanan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin çağdaş dönemi ekonominin gelişmesinin ve dünya ekonomik sistemine verimli entegre edilmesi, her şeyden önce, ülke ekonomisinin, özellikle de sanayi alanlarının rekabet gücünün sağlanmasını öngören gelişme kavramının hazırlanmasını çok gerektirir.

Burada esas amaç cumhuriyetimizin dünya ekonomik sisteminde hak ettiği yerini almasını sağlamak ve küresel ekonomik rekabete dayanan milli ekonomi yaratmaktan ibarettir.

Bu zaman uluslararası rekabet hem de ulusal ekonominin verimliliğinin artırılmasını teşvik eden en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir.

3) Çağdaş Gelişim

2000'li yıllardan başlayarak, bağımsız Azerbaycan ekonomisinde gerçekleştirilen verimli ekonomik politika sonucu sanayileşme sürecinin kapsamı daha da genişletilmiştir. Son on yıl içinde sanayi üretiminin 3 defaya yakın, elektrik ekipmanı üretiminin 25 kez, metalürji endüstrisinin ise 2,2 kat artması bir tesadüf değildir.

2013 yılında sanayide 33,7 milyar manatlık ürün ve hizmetler üretilmiş, aynı yıl ekonominin sanayi sektöründe esas sermayeye yönelik yatırım 2003 yılına göre 2,4 kat artarak 7 milyar manat olmuştur. Aynı zamanda 2013 yılında sanayi temel fonların değeri % 13 artarak 46,8 milyar manat olmuştur. Sanayide çalışanların genel sayısında kadınlar % 21,1 oranla özel bir ağırlığa sahip olmuştur. Bu gösterge son 5 yılda % 9,5 yavaşlamıştır. Kadınların sayısı ile ilgili gösterge kamu sektöründe % 21,2, özel sektörde ise 2013 yılında % 20,9 olmuştur.

Alan bakımından ise kadınlar daha çok üretim endüstrisinde çalışmaktalar (% 25,2 özel ağırlık ile). Bu bakımdan, en düşük özel ağırlık maden sanayi tesislerindedir.

İstihdam listesine göre sanayide çalışanların oranı 2008 yılında % 18 olduğu halde, 2013 yılında % 14,8 'e düşmüştür. Çalışanların en büyük akımı üretim sanayisinde gözlenmiştir.

2013 yılında ülkenin sanayi sektöründe çalışanların sayısı 183 bin kişiden fazla olmuştur. Bunların çoğunluğu maden, üretim endüstrisi alanlarında çalışmış, kalan bölüm ise elektrik, gaz ve buhar üretimi alanlarında ve diğer alanlarda çalışmıştır.

2014 yılı göstergeleri Ekonomik gelişme hızı 2014 yılında da korunmuş, yapılacak işlerle ilgili geniş görüş alışverişi yapılmış, karşıya önemli görevler konmuş ve yıl boyunca çok

yoğun bir çalışma yapılmıştır. Ülkenin ekonomik güvenliği sağlanmış, ekonomik ve sosyal programlar uygulanmıştır. 2014 yılının başından itibaren önemli konulardan biri olarak genel iç ürünün ve petrol sektörünün artışına karar verilmiştir. 2014 yılında her iki görev tam olarak sağlanmış, ekonomide % 3'e kadar artış gerçekleşmiştir. en önemlisi şu ki, ülkenin petrol sektöründe % 7 artış izlenmiştir. Bu ise yapılan işlerin sonucu ve uygulanan sanayi politikasının göstergesi olarak anlaşılmalıdır. Çünkü petrol dışı sektör gelecekte Azerbaycan'ın ekonomik gelişiminde daha büyük önem arz edecektir.

Son dönemlerde devlet, sanayi üretiminde çalışan elemanların maaşlarının artırılmasını her zaman dikkate almıştır. Sanayi işletmelerinde ortalama aylık ücret son 10 yılda (2003-2013 yılları) 4,7 kat artarak 648,5 manat (820 ABD Doları) olmak üzere bu gösterge petrol dışı sektörde 753,2 manat (950,3 ABD Doları) oluşturmuştur. 2013 yılı içinde diğer alanlara oranla maden ve üretim sanayi işletmelerinde ortalama aylık ücret diğer alanlara göre daha yüksek olmuştur.

2014 yılında yapılan çalışmalar sonucu ülke nüfusunun para gelirleri % 4,8 arttığı halde, ülkede yıllık enflasyon toplam % 1,4'e ulaşmış ve nüfusun para gelirleri enflasyonu 3 (üç) defadan fazla etkilemiştir ki, bu da insanların refahının iyileşmesinin kanıtıdır. 2014 yılında ülkede sosyal politikaya da özel önem verilmiş, sosyal tesislerin inşası devam ettirilmiş, aylık ücret, emeklilik maaşına zam gelmiş, Azerbaycan'da ortalama aylık ücret yaklaşık 600 ABD dolarına kadar yükselmiştir.

2014 yılında Azerbaycan'da yoksulluk düzeyi % 5'e inmiş, işsizlik ise % 5 den düşük olmuştur ki, bu da ülkede sanayinin başarılı gelişiminden haber vermektedir. Yıl boyunca ülkenin çeşitli bölgelerinde, ihtiyaç duyulan alanlarda yeni iş yerleri açılmış, işyerlerinin açılması ise sürekli bir süreç haline gelmiştir.

Ülkede sanayi politikasının uygulanması sonucu sanayinin diversifikasyonu genişletilmiş, yeni üretim hizmete sunulmuştur.

Kanaatimizce, Azerbaycan'da modern sanayi politikasında önümüzde duran önemli görevlerden biri yenilikçi teknolojilere dayalı yüksek rekabetçi işletmelerin oluşturulması ve çalıştırılmasıdır.

Son yıllarda bazı sanayi tesislerinin gelişimine iç ve dış yatırımlar yapılmış ve onların faaliyeti daha da genişletilmiştir. Örnek olarak Bakü'nün Karadağ ilçesinde gemi fabrikasının faaliyete başlaması, "Holcim-Karadağ" çimento fabrikasının üretim gücünün artırılması, Kazak ilinde ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde yeni çimento fabrikalarının inşa edilerek kullanıma sunulması, Azerbaycan'da çelik üretimi fabrikasının kurulması ve diğer yeni sanayi tesislerinin faaliyeti gösterilebilir. Tüm bunların yanı sıra Azerbaycan'da milli ekonomik gelişim modelinin öncelikli yönü olarak petrol dışı sektörün gelişmesinde makine, cihaz yapımı, petrokimya tesislerinin kurulması konularına 2015-2020 yıllarında daha çok dikkat edilmesi düşünülmektedir. Aynı zamanda Nahçıvan'da otomobil fabrikasının, Gence'de

traktör, Mingeçevir`de elektrik, Sumgayıt`ta güneş panelleri, Karadağ ilçesinde metal yapı ve diğer yeni işletmelerin tam üretim gücüne ulaştırılması ve başarılı faaliyet gösterebilmesi de önemli hedefler arasında yer almalıdır.

2014 yılı içinde birkaç büyük projeler yürütülmüştür. Bu projeler arasında Haydar Aliyev Uluslararası havalimanının yenide yapımı, Elet Uluslararası Deniz Ticaret Limanı'nı terminali hizmete sunulması yer almaktadır.

Bakü -Tiflis-Kars demiryolu Azerbaycan için hem politik, hem ekonomik, hem de stratejik açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu demiryolu aracılığıyla Azerbaycan uluslararası ulaşım koridoruna ve kardeş Türkiye`ye doğrudan gidiş elde edecektir. Demiryolu ile bir güne Kars ve iki güne İstanbul'a gitmek mümkün olacaktır. Bakü -Tiflis-Kars demiryolu Bakü -Tiflis-Ceyhan boru hattından sonra Azerbaycan ekonomisinin gelişimine çok katkı sağlamıştır. Toplam değeri 800 mln. dolar olan Bakü-Tiflis -Kars demir yolu hattından Azerbaycan'ın ilk yıllarda transitten asgari yıllık geliri 50mln. dolar olması düşünülmüştür.

Sumgayıt Kimya Sanayi parkında dış ve iç altyapı oluşturma çalışmaları 2015 yılında tamamlanacaktır.

Kanaatimizce, şu anda Azerbaycan'da uygulanan sanayi politikasında ülkede derin tecrübeye sahip kimya sanayi komplekslerinin etkin faaliyetini etkileyen olumsuz faktörlerin giderilmesi için devlet desteği çok önemlidir. Burada üretimin büyük ölçekli ve çok yönlü olması, ürünlerin bilim kapasiteli olması, onların işlenmesi ve üretimine başlanması sürecinin uzun süreli ve pahalıya mal olması, kimya ürünlerinin piyasasında sert rekabetin varlığı ister istemez genel alanın ve ayrı ayrı kimya tesislerinin perspektif gelişimine yönelik politikanın oluşmasını ve amaçlı gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bize, bu işin temeli yönlerini yatırım, yenilik ve derin düşünülmüş teknik ve bilimsel politika oluşturması gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü, modern şartlarda Azerbaycan biliminin kimya sanayisinin gelişimine güçlü katkısı, ülkede üretilen sanayi ürünlerinin rekabet gücünü artırmak ve daha da güçlendirilmesinin önemli faktörlerinden biridir.

Elbette hammadde, malzeme kaynakları ve enerjiye maksimum tasarruf, çevreye olumsuz etkinin azaltılması, teknolojik süreçlerin güvenli gidişatının sağlanması gibi sorunlar Azerbaycan'daki sanayi tesisleri önünde duran önemli meselelerdendir. Bu suretle hem de belirtmek isteriz ki, bu işletmelerin tam kapasite ile çalışmaması sadece kullanılan teknolojilerin modern uluslararası standartlardan geri kalması, üretimin yetersiz olması, yatırım eksikliği vb. ile değil, bu işletmelerde yönetim sistemlerinin mükemmel olmaması ile açıklanabilir ki, bunların da giderilmesi için yapılması gereken bir hayli iş vardır.

Fitneci komşuları (Ermenistan) ile uzun yıllardır savaş ortamında yaşayan ve gelişen Azerbaycan'da son on yılda sanayi politikasında yeni savunma sanayisinin kurulması ve geliştirilmesi de önem arz etmeye başlamıştır. En son yenilikçi teknolojilerle teçhiz edilmiş savunma sanayisi tesislerinin gelişiminde önemli gelişmeler yaşanmış, kısa süre içinde bu alanda 50'den fazla yeni üretim alanı oluşturulmuş, büyük ve küçük olmak üzere toplam

950`ye yakın çeşitte savunma amaçlı çeşitli eşya, makine-mekanizmalar ve ekipmanların üretimi düzenlenmiş, dünyanın 10`dan fazla ülkesi ile silah satışı sözleşmeleri yapılmıştır.

Son 10 yılda Azerbaycan hükümetinin Mülkiyetçiliğe Yardım Milli Fonu hattı ile her yıl yaklaşık 900-1000 mülkiyetçiye ayrıcalıklı krediler verilmekte ki, bunun sonucunda yeni iş yerleri açılmakta, sanayinin çeşitli alanlarını kapsayan değişik amaçlı işletmeler kurulmakta, küçük ve orta mülkiyetçilik gelişmekte ve bütçeye sivil toplum kuruluşlarından gelen gelirlerin hacmi çoğalmaktadır. Bu yönde yapılan doğru siyasetin neticesidir ki, son yıllarda ev elektrik cihazlarının, plastik kapı pencere balkonlarının, telefon cihazlarının, bilgisayarların, televizyonların, petrol ve suyun nakli için özel boruların, çeşitli Haber İletişim Teknolojileri ürünlerinin ve diğer ürünlerin üretimi benimsenmiş, daha önce yabancı ülkelere ihraç edilen bir çok ürünlerin belirli kısmının artık Azerbaycan`da üretimine başlanmış, böylece iç piyasanın yerli ürünler sayesinde zenginleşmesi ve ithale bağımlılığın azaltılması yönünde bir hayli çalışma yapılmıştır. Bütün bunlar sanayi alanlarında iş faaliyetinin çoğalmasını ve orta işletmelerin gelişmesini çok etkilemiştir. Ülkede uygulanan "açık kapı" politikasının sonucudur ki, 2005-2014 yıllarında dış ve ortak işletmelerin sayısı 3 defaya kadar artmıştır.

2014 yılında Azerbaycan`da sanayi alanında 63 devleti temsil eden 200`den fazla yabancı sermayeli ticari kurum faaliyet göstermiş, bu kurumlarda binlerce yeni iş yerleri açılmış, yerli elemanlar çalışmışlardır. Yeni şekillenen ekonomi yapılarının gözle görülür derecede çoğalması, küçük işletmelerin genişlemesi ve dinamik gelişimi, bireylerin mülkiyetçilikle uğraşması, sivil toplum sektörünün rolünün giderek artması çeşitli sanayi alanlarında yeni ürün çeşitlerinin benimsenmesi ve işsizliğin en aza indirilmesi ile izlenmektedir. İşte bunun sonucudur ki, ülkede sanayi ürünlerinin genel üretiminde sivil toplum sektörünün payı son 20 yılda sürekli artarak 1995 yılındaki % 5,5 den 2014 yılına kadar % 78,4 kadar artmıştır.

Ülkede sanayinin gelişme oranları ve uygulanan ekonomik politikadan yola çıkarak diyebiliriz ki karşındaki 5-10 yıllık perspektifte sanayi alanında devlet politikasının temel amaçları sanayi üretiminin dayanıklı ve yüksek artım tempolarının sağlanması, sanayi yapılarının geliştirilmesi ve verimliliğin artırılmasıdır. Bu yönde önemli tedbirler üretim ekipmanlarının eski manevi ve fiziksel aşınmasının ortadan kaldırılmasından, ülke sanayi üretiminin rekabet faaliyetinin yükseltilmesinden, endüstriyel yatırım faaliyetlerinin artması ve yenilikçi teknolojilerin sanayi işletmelerinde yoğun uygulanmasından, petrol sektörünün daha hızlı gelişmesinin ve çeşitli ürünlerinin üretiminin stimule edilmesinden ibaret olmalıdır.

4) Sonuç

Yakın 10 yılda petrol ve doğalgaz sektörünün dinamik gelişimi sonucu petrol alanlarında modern teknolojilerin uygulamasının daha da hızlandırılması için sağlam bir zemin oluşturulmalı, gayr-petrol sektörüne yaratılacak elverişli yatırımdan yararlanarak 2015-2025 yılları içinde petrol dışı alanlarının daha da yoğun gelişimine ulaşılmalıdır.

Sanayinin perspektif gelişimi döneminde rekabetçi yeni sanayi tesislerinin kurulması

ve daha da çoğaltılması öngörülmelidir. Rekabetçi ürün üretimi sorununun çözümü ülkenin rekabetçi sanayi ürünlerinin dünya pazarına çıkarılmasını, ithalatın kısıtlanmasını ve ihracatın stimule edilmesini olumlu etkileyecektir.

Ülkede icra için kabul edilmiş “Bölgelerin Sosyo-ekonomik gelişimi” Devlet Programında (2014-2018 yılları) tüm ekonomik bölgelerde sanayinin çeşitli dallarının gelişimine, üretken güçlerin arazi üzere uygun yerleştirilmesine dikkat edilmiştir ki, bu açıdan da devlet yatırım şirketi tarafından iç ve yabancı yatırımların bu bölgelerde modern sanayi tesislerinin ve onun birimlerinin kurulmasına yöneltildiği konularına ağırlık verilmelidir. Azerbaycan’da perspektif sanayi politikasında belirtilen ve doğabilecek diğer tüm sorunların zamanında ve kalite ile çözülmesi devletin gelecek makroekonomik politikasının ana çizgisini oluşturmaktadır.

Kanaatimizce, tüm belirtilenlerden ve yaptığımız çalışmalardan şu sonuca varabiliriz ki, perspektif dönem için sanayi politikasının stratejik amaçlarının gerçekleştirilmesinde aşağıdaki önemli yönlerin dikkate alınması isabetli olacaktır:

- Ülkede en kısa zamanda sanayi ürünlerine olan iç talebi ödeyebilen modern tipli sanayi kuruluşları kurulmalı ve bölge şubeleri faaliyet göstermelidir;
- Devletin yapısal, yenilikçi ve bölgesel politikası ile sanayi politikası karşılıklı şekilde net ilişkilendirilmeli ve devlet tarafından düzenlenmelidir;
- Ülke genelinde tüm sanayi alanlarının etkin altyapı sistemi şekillendirilmeli ve net yönetilmelidir;
- Devletin sanayi politikasında istihdam ve ekonominin sürekli gelişim ilkelerine daha çok uyulmalıdır;
- Sürekli olarak petrol dışı endüstrisinin ihracat potansiyeli artırılmalı ve meseleye devlet desteği sağlanmalıdır;
- Devletin bölgesel sanayi politikası ve alanlarda sanayi politikasının karşılıklı koordinasyonu ve yatırım yapılması daima dikkatte tutulmalıdır;
- Perspektif sanayi politikasında her durumda yenilikçi odaklı teknik ve teknolojileri kullanarak öncelik oluşturmalıdır;
- Güney Kafkasya bölgesinde Azerbaycan’ın en güçlü doğal-ekonomik potansiyele sahip olduğunu daima dikkate almak ve ülke sanayisinin imkanlarını sürekli güçlendirmek, aynı zamanda savaş durumunda olduğunu dikkate alarak savunma sanayisi alanının bölgenin en gelişmiş alanı olması sağlanmalıdır;
- Ülke sanayisinin gelişiminin ulusal ve yerel özelliklerini dikkate alarak öncül dünya ülkelerinin deneyimi ve avantajların kazanılması yolları kullanılmakla, ülke ekonomisinin dünya ekonomik sistemine entegrasyonu, özellikle Avrasya bölgesinde ekonomik işbirliği elde edilmesi sağlanmalıdır.

Bilindiği üzere, Azerbaycan’ın jeopolitik konumu dünyanın bir sıra devletleri için stratejik öneme sahiptir. Çünkü bölgesel ve uluslararası entegrasyonun arttığı bir dönemde Güney Kafkasya, özellikle Azerbaycan Asya ve Avrupa arasında bir köprü rolünü oynamakta ki, burada dünyanın güçlü devletlerinin çıkarları çatışmaktadır ve bu mekan bir nevi teşvik edici faktöre dönüşmektedir.

Azerbaycan’ın elverişli jeopolitik konuma sahip olması ona Doğu-Batı ve Kuzey-

Güney ilişkilerinde özel önem verilmesine neden olmuştur. İşte bu sebepten, jeopolitik ve jeo ekonomik konumundan kaynaklanan avantajları gerçekleştirmek için pratik önlemler almalı, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney ilişkilerinde “anahtar” ülke olma özelliğini korumalıdır. Bu da ülkemizin uluslararası iş bölgesine ve dünya ekonomik ilişkilerine katılımını genişletmeye ve ekonomisini yoğun bir şekilde geliştirmeye olanak sağlar.

Sonda şunu da belirtmek isteriz ki, yüzyıllardır sosyal, ekonomik, entelektüel, dini ve kültürel uzaklaştırılmaya rağmen sosyal ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında kendi diyanet ve muhteşemliğini korumuş, kendisinin doğu geleneklerine hanel getirmeden dünyevi devlet kurmuş, dünya uygarlığına dahi düşünürler, şair ve yazarlar, bilim, tıp ve kültür adamları vermiş, eski kültüre, renkli ve eşsiz doğal-iklim koşullarına, zengin ekonomik potansiyele, hem Batı hem de Doğu uygarlığına örnek olabilecek özelliklere sahip genç Azerbaycan devleti modern dünyada yaşanan ekonomik ve siyasi süreçlerde yer almakla önümüzdeki yıllarda daha da güçlenecek ve sadece bölgede değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeler arasında “söz sahibi” devletlerden birine dönüşecektir.

Ülkede yaşanan ekonomik süreçler şunu göstermektedir ki, yakın bir bakış açısı için gelişim stratejisinin ana amacı-önümüzdeki yıllarda ekonomik reformları derinleştirmek sureti ile, dünya ekonomik sisteminin gelişim eğilimleri temelinde dayanıklı ekonomik gelişimi sağlamak isteklerinden ve muhtevası yeni aşamaya kaldırmaktan ibarettir.

Кайнакча:

1. 10.01.2015 İlham Aliyev`in konuşması.
2. T. Hüseyinov “Sanayinin ekonomisi”. Bakü-2011
3. H. Hasanov “Kurumlar Ekonomisi”. Bakü-2013
4. Azerbaycan İstatistik Bilgiler dergisi-2014
5. И.п. Хунгуреева, н.э. Шабыхова, И.Ю. Унгаева “Экономика предприятия”. Москва- 2004.
6. Магомедов М.Д., Алексейчева Е.Ю., Костин И.Б. Дашков Экономика организации (предприятия). Москва - 2013 г.
7. Юнити-Дана. [Экономика предприятия](#) Москва- 2012